

kar lahko rečemo tudi za njegovo zadnjo knjigo. Seveda pa nas to še zdaleč ne bi smelo presenetiti, saj fizični čas dejansko je najbolj razširjena značilnost fizičnega prostora, ki je ni mogoče neposredno dojemati. Čas lahko prepoznamo le kot pojavitev zaporednih sprememb, ki se pojavijo v fizični realnosti. Če posameznik ni opremljen z družbenim mehanizmom za prepoznavanje časa, to je z ustreznim zemljevidom časa, pa naj si bo to kognitivni horizont družbenih oziroma kulturnih pomenov, kulturna shema ali kaj podobnega, potem je preprosto slep za časovne spremembe v fizičnem prostoru. Nič čudnega torej ni, da je čas kot predmet proučevanja skrajno hvaležna tema za vsakogar, ki se ima za kognitivnega sociologa. Lahko rečemo, da je pravzaprav (fizični) čas tisti, ki omogoča Zerubavelu, da v svojem delu uporabi paradigmo družbene konstrukcije realnosti. Prav tretje poglavje, v katerem Zerubavel govori o izvoru in nasledstvu, se mi zdi lep primer njegove epistemološke neobčutljivosti za realnost. Med branjem tega poglavja se mi je tako pogosto zazdelo, da znanstvena razlaga evolucije človeka Zerubavelu predstavlja zgolj eno od družbenih konstrukcij. Čeprav ta moja 'zlobna' opazka še zdaleč ne more izničiti širine in odličnosti Zerubavelovega dela, pa me navaja na to, da bi Zerubavela lahko, med drugim, zlahka uvrstili v tretjo generacijo fenomenologov v sociološki teoriji.

Franc TRČEK

Leonardo Benevolo

Mesto v zgodovini Evrope

Založba /*cf, Ljubljana 2004, str. 304, 3.900,00 SIT (ISBN 961-6271-63-6)

V zbirko Delajmo Evropo, katere namen je pojasniti zgodovinski nastanek in razvoj Evrope v vsej njeni pestrosti in protislovnosti, je uvrščena tudi tematika razvoja evropskih mest, ki jo je prispeval Leonardo Benevolo. Že v izhodišču svoje monografije se avtor zaveda težavnosti tematike, ki naj bi jo predstavil na kar se da strokoven, a tudi širšemu krogu laičnih bralcev na razumljiv način, kar je tudi poslanstvo omenjene zbirke.

V čem je problem? Neizpodbitno dejstvo je, da se je tako rojevanje kot tudi razvoj Evrope odvijal in se še vedno odvija predvsem v urbanih okoljih - t.j. evropskih mestih. Evropska mesta so tista prizorišča, v katerih se odvijajo premisleki o lastnem razvoju in seveda razvoju širših teritorialnih enot, hkrati pa se ti razmisleki poskušajo udejanjati v vsakdanjih praksah. Bogastvo in pestrost praks, izhajajočih iz bogastva kulturne dediščine in različnosti konkretnih situacij, po mnenju avtorja, onemogoča pisanje kulturne zgodovine evropskih mest in kar je še obvladljivo in mogoče, je delo o fizični podobi mest.

Pred nami je torej monografija, ki nam poskuša prikazati zgodovino evropskih urbanih organizmov v zadnjem tisočletju. Vendar je tudi to početje zahtevno, ker fizične podobe mest izhajajo iz pestrosti praks povezovanj zemljepisnih in zgodovinskih dejavnikov, ki jih je težko kategorizirati. Kljub tej pestrosti pa nam Benevolo v razlagi

nastanka, razvoja in sprememb v tipičnih urbanih tkivih skozi sedem poglavij poskuša podati bistvene spremembe v fizičnih podobah evropskih mest od 10. stoletja naprej.

V prvem poglavju avtor najprej poda idejo mesta v klasični kulturi ter oriše urbane spremembe v poznem rimskem cesarstvu. Čeprav je Aristotelov ideal mesta in mestne države nekje omejeval velikost na deset tisoč ljudi kot zgornjo mejo za delovanje demokratičnih inštitucij, so se v času rimskega cesarstva razvila številna relativno velika mesta. Po padcu Zahodnega cesarstva so ta mesta prišla v krizo in se praviloma skrčila na precej manjši obseg oziroma so veliki deli urbanega tkiva iz časa rimskega cesarstva ostali nenaseljeni. V zgodnjem srednjem veku pa se začnejo razvijati nova trgovska mesta. Avtor v drugem poglavju podrobno predstavi tri primere (Benetke, Piso in Genova), za katere je bila značilna politična svoboda meščanov in prostorska inventivnost, ki se je kazala tudi v prepletu in razporejenosti javnih in zasebnih stavb, kljub zgoščenosti srednjeveških mest. Podobno so nastajala tudi severnoevropska mesta kot središča tekstilne industrije in trgovanja. V svoji urbani podobi pa so seveda izhajala iz fizično-geografskih danosti, kar se nenazadnje kaže že v imenih mest (npr.: Brugge pomeni most, Leuven grič na goličavi, Bruselj pa naselje na močvirju). Spremembe v fizično-geografskem prostoru so pogosto določala tudi usode mest. Tako je zaradi prekrivanja Zwyna z muljem in naraščanjem velikosti ladij postal Brugge že v 14. stoletju nedostopen za velike ladje, kar je vodilo v razvoj Antwerpna kot velikega mednarodnega trgovskega središča.

V 15. in 16. stoletju pa ob delni stag-

naciji v razvoju sledi čas izpolnjevanja evropskih mest, ki ga avtor obdela v tretjem poglavju. Na fizično podobo mest v tem času začne vplivati tudi razvoj novih umetniških kultur, ki pripelje v razmislek o razvoju mest geometrično teorijo o perspektivi ob sklicevanju na dediščino antike. Sredi 15. stoletja izide pomembno Albertinijevo teoretsko delo *Da re aedificatoria*, ki kanonizira tovrstno razmišljanje. V tem času se razvijajo tudi majhna knežja mesta (Pienza, Urbino, Ferrara). Pienza npr. kot želja Pija II., da iz svojega rojstnega kraja Corsignano naredi mesto. Razširitiev Ferrare pa že sledi teoretskim razmislekom in sodi med prve načrte, ki so bili najprej projektirani in šele potem izvedeni.

Sočasno pa se je začela odvijati tudi kolonizacija Novega sveta. Ravno v novih kolonijah pa so se lažje uresničevale teorije o idealnih mestih. Te uresnitve avtor predstavi v kratkem četrtem poglavju. Lep tovrsten primer je stara inkovska prestolnica Cuzco, kjer so na osnovi Cortesovih navodil o enotnem vzorcu izvedli »reurbanizacijo«. Skupna značilnost razvoja ameriških kolonialnih mest je bil izhodiščni dvodimenzionalni načrt, na osnovi katerega so dodeljevali zemljo. Ta načrt ni bil dokončan in se je lahko kot osnovna mreža raztegoval v vse smeri. Osnovi načrt pa se običajno sploh ni prilagajal oblikam terena.

V poznem srednjem veku se pravilo perspektive tudi vedno bolj poskuša uveljavljati v evropskih mestih, npr. pri urbani preobrazbi Rima, širitvi Lizbone in Antwerpna. Skupna odlika tovrstnih pristopov je bilo predvsem uvajanje večjega števila novih, ravnih in daljših cest, ki so jih zavestno uporabljali za izboljšanje mestnih prizorišč. Najbolj ambiciozni načrt tega časa so izpeljali v Pa-

lermu, kjer so ob glavni dvokilometer-ski osi izvedli še njeno vizualno podaljšanje vse do vznožja griča Monreal. Podobno obsežna je bila koncentrična širitev Amsterdama.

Postopoma je prišlo do opuščanja načela perspektive in do razvoja industrijskih mest 18. stoletja, ki jim avtor nameni osmo poglavje. Razvoj je prinesel tudi nove zakonske ureditve, ki so utrdile lastništvo in zasebno iniciativo ter določile pravila vmešavanja državne oblasti. Gre za čas razvoja urejenih katastrof in nepremičninskih trgov. Hkrati pa po obdobju revolucij konec 18. in prve polovice 19. stoletja postane urejanje mesta eno glavnih problemov novih režimov.

Šolski primer reševanja problematike velikih industrijskih mest tega časa predstavlja haussmanizacija Pariza. Čeprav je bila temeljna naloga projekta, v katerem je imel glavno vlogo prefekt Hausmann, razvoj infrastrukture za delovanje mesta, ki je že preseгло milijon prebivalcev, je imela izvedba načrta širše posledice, ki učinkujejo še danes. Benevolu jih poskuša sistematizirati v štiri kategorije: ločitev zasebnega in javnega prostora; ta delitev pripelje do uničenja starega mestnega jedra; higienizacija razmer v mestu in stopanje v ospredje prometne in urbane opreme na račun arhitekture.

V zadnjem sedmem poglavju pa avtor zelo skopo poda sodobne urbane trende v Evropi in nam ne pove nič pretirano novega. Kljub pestrosti praks, ki izhajajo iz fizično-geografskih in predvsem iz zgodovinskih okoliščin, je monografija Leonarda Benevole nezahtevno kratkočasno branje, ki nam pokaže razvoj evropskega urbanega tkiva v obdobju od 10. do 19. stoletja. Ker je sama zbirka Delajmo Evropo namenjena širo-

kemu krogu bralcev, se to jasno kaže tudi v sami monografiji, ki je za strokovnjake in tudi nekoliko podkovane laike s področja urbanizma in urejanja prostora nasploh premalo zahtevno branje. Ključni problem dela pa izhaja iz dejstva, da avtor v večini svojih analiz izhaja iz razvoja italijanskih mest. Tako ostajajo ostali primeri neitalijanskih mest, ki jih navaja, prej le navržena dejstva kot pa elementi za poglobljeno analizo, kar vsekakor tudi osiromaši končni domet monografije.

Matjaž URŠIČ

Julie Campoli, Elizabeth Humstone,
Alex Maclean

Above and Beyond: Visualizing Change in Small Towns and Rural Areas

Planners Press, American Planning Association, Chicago 2004, str. 203, \$54.95 (ISBN: 1-884829-50-3)

Procesi razpršene suburbanizacije, ki so se v ekonomsko razvitih državah, še posebej pa v Združenih državah Amerike in Zahodni Evropi, intenzivirali v obdobju po drugi svetovni vojni, so večja mesta obdali z »debelimi« obročmi naselij z nizko gostoto poselitve in v številnih primerih sprožili selitev prebivalcev ter ekonomskih dejavnosti iz mestnega središča na obrobje. To funkcijsko in prebivalstveno praznjenje mestnega središča ni vplivalo le na degradicijo prostorov v mestnem središču, temveč je imelo tudi škodljive učinke na naravna območja v regiji. V knjigi Julie Campoli, Elizabeth Humstone in Alex Maclean *Above and Beyond: Visualizing Change in Small Towns and Rural Areas* je na primeru zvezne države Ver-